

CMSD

NATIONAL
CONFERENCE
2022

รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายด้านการจัดการชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 7

"นวัตกรรมการจัดการชุมชน
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน"

คำนำ

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบ้านและชุมชน ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กัน และนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติภาคสนามร่วมกับชุมชน อีกทั้งได้เรียนกระบวนการวิจัยและการสัมมนา การเขียนรายงานการวิจัยและนำเสนอผลงานวิจัย นอกจากนี้ยังได้นำองค์ความรู้และกระบวนการวิจัยไปพัฒนาและต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน โดยทำโครงการวิจัยร่วมกับองค์กรและสถานประกอบการในการฝึกสหกิจศึกษา และนำเสนอผลงานวิจัยต่อองค์กรและสถาบันการศึกษา จึงถือเป็นการเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณชน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ทางวิชาการ สามารถนำไปสู่การพัฒนาผลงานให้มีคุณค่ามากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การสร้างเครือข่ายด้านวิชาการและวิจัยด้านการจัดการชุมชน ยังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการขับเคลื่อนงานวิจัยชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพทางวิชาการและประสบการณ์ทางวิชาชีพก่อนออกไปสู่การทำงานในอนาคต หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบ้านและชุมชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ร่วมมือกับสาขาวิชาชุมชนศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในการจัดโครงการพัฒนาเครือข่ายการศึกษาวิจัยและความสัมพันธ์ด้านการจัดการชุมชนของคณาจารย์และนักศึกษา 3 สถาบัน และยกระดับเป็นการประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2559 โดยมีสาขาวิชาบ้านและชุมชน เป็นเจ้าภาพครั้งแรก และหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพในปีต่อ ๆ มา ซึ่งในปี พ.ศ. 2565 นี้ สาขาวิชาบ้านและชุมชน ได้รับเป็นเจ้าภาพจัดโครงการการประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 7 เพื่อเป็นเวทีในการนำเสนอผลงานวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับบัณฑิตศึกษาและปริญญาตรี และเกิดการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์และนักศึกษาทั้ง 3 สถาบัน ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป อนึ่งในการจัดประชุมวิชาการระดับชาติในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจาก สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในครั้งนี้

คณะผู้ดำเนินการจัดประชุมวิชาการ ขอขอบคุณ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่ร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมวิชาการครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้บริหาร คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ตลอดจนผู้นำเสนอผลงานการวิจัย ผู้เข้าร่วมประชุมวิชาการ คณะทำงานและนักศึกษา ที่มีส่วนร่วมสำคัญในการจัดการประชุมวิชาการครั้งนี้ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

รายชื่อคณะกรรมการฝ่ายพิจารณาบทความและตรวจทานเอกสาร และผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
โครงการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 7

ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา
รองศาสตราจารย์ ดร.จงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ปริญญาสุทธินันท์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธงชัย ภูวนาถวิจิตร
รองศาสตราจารย์เอมอร เจียรมาศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร วิศวะกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ชนก เครือสุคนธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสระ บุญญะฤทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สยาม ราชวัตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประภา สมนึกพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์สุดา พุฒจร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรัตน์ แสงฉัตรแก้ว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศราพร พรหมนิมิตกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวรรยา ธรรมอภิพล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรวดี อึ้งโพธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาคร ชลสาคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงสุดา ภูส์ว่าง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระพี แสงสาคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงพันธ์ ต้นตระกูล
อาจารย์ ดร.สมยศ โอ่งเคลือบ
อาจารย์ ดร.อรยา พรเอี่ยมมงคล
อาจารย์ ดร.ปรีวิทย์ ไวยาษาชีวะ
อาจารย์ ดร.ส่งเสริม แสงทอง
อาจารย์ ดร.ธิตีพัทธ์ บุญปก
อาจารย์ ดร.อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง
อาจารย์ ดร.ศรันยา เผือกผ่อง
อาจารย์ ดร.สุนี คำนวลศิลป์
อาจารย์ ดร.จรรยาบรรณ สุธรรมมา
อาจารย์รชกร วชิรสิโรตม
อาจารย์วันชัย เจือบุญ
นางสาวสุนิสา วงศ์ประทุม

กำหนดการ

การประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 7
“นวัตกรรมการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

จัดโดย

สาขาวิชาบ้านและชุมชน ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับ

สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์
สาขาวิชาชุมชนศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
และ สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วันที่ 9 เมษายน 2565 เวลา 08.00 – 17.00 น.

ผ่านระบบการประชุมออนไลน์ โปรแกรม ZOOM Meeting ID: 3814820686

ภาคเช้า

- เวลา 08.00 – 08.25 น. ผู้เข้าร่วมการประชุมวิชาการระดับชาติ เข้าสู่ห้องประชุมออนไลน์
- เวลา 08.25 – 08.30 น. กล่าวต้อนรับ
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร วิตะกุล หัวหน้าภาควิชามนุษยสัมพันธ์
- เวลา 08.30 – 09.00 น. พิธีเปิด
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวี จันทร์ส่อง
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
- กล่าวรายงาน โดย รองศาสตราจารย์ ดร.อารณ์ โอภาสพัฒนกิจ
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เวลา 09.00 – 10.00 น. บรรยายพิเศษเรื่อง นวัตกรรมจัดการชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์
- เวลา 10.00 – 10.30 น. บรรยายพิเศษเรื่อง ทิศทางการใช้นวัตกรรมจัดการชุมชน
โดย รองศาสตราจารย์ ดร.อารณ์ โอภาสพัฒนกิจ
- เวลา 10.30 – 10.45 น. พักร (ผู้ดำเนินรายการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำเสนอ เข้าห้องประชุมย่อยเพื่อเตรียมการนำเสนอ)
- เวลา 10.45 – 12.05 น. นำเสนอผลงานภาคบรรยายระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์และบุคคลทั่วไป
(ภาคเช้า จำนวน 3 ห้องประชุมย่อย)
- เวลา 12.05 – 12.15 น. ผู้ทรงคุณวุฒิลงมติคัดเลือก “การนำเสนอผลงานวิจัยดีเด่น”
- เวลา 12.15 – 12.45 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- เวลา 12.45 – 13.00 น. ผู้ดำเนินรายการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำเสนอ เข้าห้องประชุมย่อยเพื่อเตรียมการนำเสนอ

ภาคบ่าย

- เวลา 13.00 – 16.30 น. นำเสนอผลงานภาคบรรยายระดับปริญญาบัณฑิต (ภาคบ่าย จำนวน 8 ห้องประชุมย่อย)
ผู้ทรงคุณวุฒิลงมติคัดเลือก “การนำเสนอผลงานวิจัยดีเด่น”
- เวลา 16.30 – 17.00 น. พิธีปิด

- ประกาศรางวัล

“บทความวิจัยดีเด่น”

ระดับบัณฑิตศึกษา 1 รางวัล ระดับปริญญาตรี 1 รางวัล

“การนำเสนอผลงานวิจัยดีเด่น”

ระดับบัณฑิตศึกษา 3 รางวัล ระดับปริญญาตรี 8 รางวัล

- กล่าวปิด โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร วิศวะกุล

หัวหน้าภาควิชามนุษยสัมพันธ์

- สาขาวิชาชุมชนศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รับผิดชอบการเป็นเจ้าภาพการประชุมวิชาการระดับชาติ

เครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 8

.....

หมายเหตุ : เกียรติบัตรทุกรางวัลจะดำเนินการจัดส่งทางไปรษณีย์ให้แก่ผู้เข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัย

ห้องที่ 5 HB 7201 ความมั่นคงด้านอาหารและการจัดการสิ่งแวดล้อม (1)

ผู้ทรงคุณวุฒิ : 1. รศ.ดร. อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2. ผศ.ดร.สรวรรยา ธรรมอภิพล, 3. ผศ.ทรงพันธ์ ต้นตระกูล (ผู้ดำเนินรายการ: นายเอกพันธ์ กันระมั่ง)			
เวลา	หมายเลข บทความ	ชื่อบทความ	ชื่อผู้นำเสนอ
13.00 – 13.20 น.	923	การแยกขยะของบ้านนาแก หมู่ 2 ตำบลผาบึง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย	กมลทิพย์ คุณพอง
13.20 – 13.40 น.	954	การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมไร้สารพิษวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	อัครภรณ์ ศรีหะชัย
13.40 – 14.00 น.	967	การศึกษาบำบัดน้ำเสียจากโรงงานมะพร้าว กรณีศึกษาโรงงานผลิตมะพร้าว ตำบลบางนางลี่ อำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	ฐิตาพร ชันธาฤทธิ์
14.00 – 14.20 น.	984	พฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนชุมชนตลาด ตำบลแม่กลอง อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19	ชญัญญาช ไข่มิตร พานิษฐ์
14.20 – 14.40 น.	993	การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่	พัชรินทร์ ชุ่มเย็น
14.40 – 15.00 น.	1063	การจัดการขยะติดเชื้อจากสถานการณการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนหลังวัดดอนตูม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	บุษราภรณ์ สุวรรณ เสวก
15.00 – 15.20 น.	1126	พฤติกรรมบริโภคอาหารของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในสถานการณการแพร่ระบาดโควิด-19	จงวิสุทธิ์ ลอยลม, ชินภพ ขอบุญ, พีรวิมล สุขนิกร

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่ <i>พัชรินทร์ ชุ่มเย็น และทิพย์สุดา พมจร.....</i>	545
การจัดการขยะติดเชื้อจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชน หลังวัดดอนตูม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี <i>บุษราภรณ์ สุวรรณเสวก และนรินทร์ สังข์รักษา.....</i>	556
พฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในสถานการณ์แพร่ระบาดโควิด-19 <i>จงวิสุทธิ ลอยลม, ชินภพ ขอบุญ, นราวิชญ์ คำปวง, ศุภฤกษ์ พิบูลย์, เกณฑ์พล นาคสุข, สหสวรรณ นามละคร, ชาลิตี จันชนะกิจ, พีรฤดี สุขนิกร และทรงสุดา ภู่อ่าง .....</i>	565
ระดับปริญญาบัณฑิต ห้องที่ 6 HB 7405 ความมั่นคงด้านอาหารและการจัดการสิ่งแวดล้อม (2) สถานการณ์ขยะติดเชื้อและความรู้ในการจัดการขยะติดเชื้อจากครัวเรือนที่พักอาศัยในชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ระลอกที่ 4 <i>กัญญาวิวีร์ โชติยะซัชชัย และสวรรยา ธรรมอภิพล.....</i>	579
การใช้ที่ดินระดับครัวเรือนตามหลักทฤษฎีใหม่ของชุมชนบ้านวังยาง หมู่ที่ 5 ตำบลวังยาง อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี <i>ศุภรัตน์ แสงหนู และวันชัย.....</i>	589
การคงอยู่ของเกษตรกรในเมืองในบริบทการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรณีศึกษา : ชุมชนคลองใหม่ จังหวัดนครปฐม <i>สุวิมล บุญสมบัติ และสวรรยา ธรรมอภิพล.....</i>	602
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชนบ้านคลองลาด จังหวัดเพชรบุรี <i>ปิยมล ไทยอุดม และสวรรยา ธรรมอภิพล.....</i>	614
การจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากช่อง จังหวัดนครนายก <i>กัญญาภักดิ์ มาลัยหอม และสวรรยา ธรรมอภิพล.....</i>	623
สถานการณ์ขยะพลาสติกและการจัดการขยะพลาสติกจากครัวเรือนที่พักอาศัยในหมู่บ้านภัทรไพเราะ 2 จังหวัดปทุมธานี ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ระลอกที่ 5 <i>ราตรี มาทอง และสวรรยา ธรรมอภิพล.....</i>	632
สถานการณ์ขยะอาหารและการจัดการขยะอาหารจากครัวเรือนที่พักอาศัยในชุมชนบ้านน้ำเย็น จังหวัดชุมพร ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ระลอกที่ 4 <i>ชไมพร ช่วงชุมท์ส่อง และสวรรยา ธรรมอภิพล.....</i>	643
ระดับปริญญาบัณฑิต ห้องที่ 7 HB 7210 สุขภาวะชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิต (1) ศูนย์การเรียนรู้โหนด นา เล : นวัตกรรมสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา <i>วิศรดา ว่องวิทยา, พิมพ์ประกาย จิตรแก้ว, ภูวดล สุทธิชาติ และอุทัย ปริญญาสุทธินันท์.....</i>	652
การดำรงชีพกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ชุมชนบ้านหนองปลิง ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา <i>คีตกานท์ ทองฉิม, ขนิษฐา แก้วกุนนิล, เขมิภา ตันติเวชรกุล และอุทัย ปริญญาสุทธินันท์.....</i>	662

การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

DYNAMIC CHANGE FROM CHEMICAL AGRICULTURE TO ORGANIC AGRICULTURE OF PLAENG YAI
KHAO GROUP, HUA FAI SUB-DISTRICT, SUNG MEN DISTRICT, PHRAE PROVINCE

พัชรินทร์ ชุ่มเย็น¹ และ ทิพย์สุตา พุฒจร²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุ การเปลี่ยนแปลง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ จำนวน 13 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ปัจจัยภายนอก คือ นโยบายและแผนพัฒนาของรัฐ สภาพเศรษฐกิจ อุปสรรคที่เกิดจากการทำเกษตรเคมี และโอกาสของการทำเกษตรอินทรีย์ และปัจจัยภายใน คือ จุดแข็งของการทำเกษตรอินทรีย์ จุดอ่อนของการทำเกษตรเคมี และปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรเคมี 2) การเปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ปัจจัยการผลิต/ปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลิต และ ผลผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ได้ส่งผลให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง และ 3) ผลลัพธ์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ คือ เกษตรกรและครอบครัวมีรายได้มั่นคง จากการผลิตปลอดสารพิษ มีเงินเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตและชำระหนี้สินให้กับแหล่งกู้ยืม สามารถปลดหนี้ครอบครัวได้ในระยะเวลา 3-5 ปี ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพื่อเอื้อประโยชน์ในการทำเกษตรต่อกัน และมีเครือข่ายติดต่อกันแบบกลุ่มต่อกัน

คำสำคัญ: เกษตรเคมี, เกษตรอินทรีย์, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Abstract

The objectives of this research were to study the causes, the changes, and the outcome of the change from chemical farming to organic farming of Plaeng Yai Khao Group, Hua Fai Sub-district, Sung Men District, Phrae Province. The research was carried out by a qualitative method which was asemi-structured interview.. Data were collected from 13 participants from the Plaeng Yai Khao Group, Hua Fai Sub-district, Sung Men District, Phrae Province, Content analysis was conducted as the data analysis method.

The results of the study revealed that there were some external factors and internal factors for the change from chemical farming to organic farming. The external factors included the policies and the development plans of the government, economic conditions, obstacles arising from chemical farming. and the opportunities for organic farming. The internal factors included the strengths of organic farming, the weaknesses of chemical farming, and the problems and obstacles of chemical farming. In addition, the inputs, the production processes and the quantity and quality of the products motivated

¹ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

the farmers to change from chemical farming to organic farming. Finally, the change from chemical farming to organic farming resulted in stable incomes of the farmers and their families. This is because there were some market places available for them to sell their products. For this reason, they earned enough for their expenditures, and they were able to pay their creditors. It is expected that they would be able to pay off family debts in 3-5 years. The community formed an organic farming group for the -co-farming opportunities -and establishing a group-to-group communication network.

Keywords: CHEMICAL AGRICULTURE, ORGANIC AGRICULTURE, DYNAMIC CHANGE

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยได้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาลได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาภาคการเกษตรให้เข้าสู่แนวทางการพัฒนาที่มีความยั่งยืนขึ้น ซึ่งหลักการของระบบเกษตรยั่งยืน (Sustainable Agriculture) ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับประเทศไทย โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมด้านการเกษตรยั่งยืนให้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของการเกษตร โดยขยายการพัฒนาการเกษตรยั่งยืนเพื่อสร้างคุณภาพของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและเสริมสร้างขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิต เพื่อให้เกษตรยั่งยืนและอยู่รอดได้ในเชิงพาณิชย์ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเกษตรกร เพื่อลดปริมาณการใช้สารเคมีในการเกษตรอย่างทั่วถึง และเพื่อส่งเสริมเกษตรปลอดภัยให้แพร่หลายมากขึ้น (สุภรัตน์ สิทธิชัย, 2548 อ้างถึงใน เทพรัฐ สวนแก้ว, 2556: 2)

วิถีเกษตรทางเลือก เป็นเกษตรกรรมที่ไม่มีสารเคมีมาปนเปื้อนในผลผลิตทางการเกษตร แต่เน้นวิถีปฏิบัติที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด เป็นต้น รวมถึงนำเกษตรแบบผสมผสานเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ให้เกื้อกูลระหว่างกัน ประเภทของเกษตรทางเลือกแบ่งเป็น เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และวนเกษตร ซึ่งเกษตรอินทรีย์เป็นการทำเกษตรด้วยกรรมวิธีทางธรรมชาติ โดยพื้นที่ที่ทำเกษตรต้องไม่มีสารเคมีใด ๆ ตกค้างและต้องหลีกเลี่ยงการปนเปื้อนของสารเคมีทั้งทางดิน น้ำ และอากาศ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ทางชีวภาพของระบบนิเวศน์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามสมดุลของธรรมชาติ โดยไม่ใช้สารเคมีหรือสิ่งที่ได้จากการตัดต่อหรือดัดแปลงทางพันธุกรรม (GOM) และเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบภายใต้มาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ ซึ่งอุดมไปด้วยคุณค่าทางอาหารและปลอดภัย รวมทั้งยังช่วยลดต้นทุนการผลิตและสามารถประยุกต์ใช้วิถีปฏิบัติจากธรรมชาติ เพื่อคุณภาพชีวิตและสนับสนุนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน), ม.ป.ป.)

วิถีเกษตรเดิม เดิมเกษตรกรบ้านห้วยฝาย ตำบลห้วยฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ทำเกษตรกรรมในรูปแบบของเกษตรเคมี โดยใช้สารเคมีในการเพาะปลูกเป็นหลัก เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง เป็นต้น ซึ่งการทำเกษตรโดยใช้สารเคมีก่อให้เกิดความไม่สมดุลในแร่ธาตุและกายภาพของดิน ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตในดินสูญหายและไร้สมรรถภาพ ความไม่สมดุลนี้เป็นอันตรายที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างต่อเนื่อง ดินสูญเสียความสามารถในการดูดซับแร่ธาตุ ส่งผลให้ดินเสื่อมคุณภาพ และผลผลิตมีแร่ธาตุและวิตามินต่ำ เป็นผลให้ธาตุอาหารในพืชขาดแคลน พืชอ่อนแอ ขาดภูมิคุ้มกันโรค และเกิดการคุกคามของแมลงและเชื้อโรคได้ง่าย นำไปสู่การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลให้วัชพืชถูกเร่งการเติบโตจนนำไปสู่การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช ก่อให้เกิดวิกฤตห่วงโซ่อาหารและระบบการเกษตร ซึ่งทำให้เกิดปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (นรินทร์ พันธุ์ครู, 2557 อ้างถึงใน ซาลิสลา สุวรรณกิจ, 2559: 520) ปี พ.ศ. 2556 พ.ศ.รวมศักดิ์ มีมาก เป็นผู้ริเริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนบ้านห้วยฝาย โดยเห็นถึงความไม่สมดุลของสภาพดิน น้ำ และอากาศ รวมถึงปัญหาสุขภาพที่ได้รับผลกระทบร้ายแรงจากการใช้สารเคมี เช่น โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง และโรคผิวหนังต่าง ๆ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงการเกษตรส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการฟื้นฟูให้เป็นไปตามสมดุลของธรรมชาติ อีกทั้งดินยังมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ปัญหาสุขภาพลดลงและดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูงขึ้นและเป็นที่ต้องการของท้องตลาด จากการริเริ่มทำเกษตรอินทรีย์ของ พ.ศ.รวมศักดิ์ มีมาก ทำให้เกษตรกรรายอื่นสนใจทำเกษตรอินทรีย์ และเกิดการรวมกลุ่มแปลงใหญ่ข้าวขึ้นในปี พ.ศ. 2562 ผู้วิจัยจึงสนใจ

ที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุ การเปลี่ยนแปลง และผลลัพธ์ ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสาเหตุการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
- 2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
- 2.3 เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

3. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรเคมี เดิมเป็นระบบการเกษตรเพื่อการยังชีพ ต่อมาได้เปลี่ยนไปเป็นเกษตรสมัยใหม่หรือระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งนำความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์การเกษตรและเทคโนโลยี มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต วิธีการเกษตรจึงถูกเปลี่ยนเป็นเกษตรสมัยใหม่เพื่อการค้ากำไร เกษตรกรหันมาทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมากขึ้น (อาณัฐ ตันโซ, 2539 อ้างถึงใน ชญาดา บุญถึง, 2556: 7) ระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว เน้นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จำนวนมากในพื้นที่จำกัด ซึ่งเป็นการฝืนธรรมชาติและส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุของการระบาดของโรคและศัตรูพืชอย่างเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น สารปฏิชีวนะ สารเคมีกำจัดโรคและศัตรูพืช โดยการใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวส่งผลให้สารพิษตกค้างในผลผลิต ซึ่งเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (THAIPAN), 2556: ออนไลน์) ระบบเกษตรกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบตามมา คือ 1) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยปัญหาที่เห็นได้ชัด คือ ปัญหาการพังทลายของหน้าดิน ปัญหาดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อม และปัญหาการระบาดของโรคและแมลง เนื่องจากมีการใช้สารเคมีจำนวนมากในการผลิตเป็นเวลานาน ส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพลงและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศถูกทำลาย 2) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การทำเกษตรเคมีจำเป็นต้องนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอก เพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก ซึ่งการนำเข้าปัจจัยการผลิตถูกผูกขาดจากนายทุน เกษตรกรส่วนใหญ่จึงประสบปัญหาภาวะหนี้สินและขาดทุน ซึ่งเกิดจากความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงและราคาผลผลิตต่ำ 3) ผลกระทบต่อสุขภาพ การใช้สารเคมีในการเกษตรนอกจากจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ซึ่งได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย และมีสารพิษตกค้างในผลผลิตที่ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภค จนเกิดการเจ็บป่วย เช่น โรคมูมิแพ้ โรคเครียด และโรคมะเร็ง ซึ่งมีสถิติการเจ็บป่วยเพิ่มขึ้นทุกปี 4) ผลกระทบต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญา เกษตรเคมีทำให้วิถีชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนไป ซึ่งทำลายฐานการเกษตรแบบยังชีพ ทำลายระบบสังคมของชุมชน และมีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดที่มีต่อภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทยทำให้ภูมิปัญญาถูกละเลย (ธานีชิต์, 2550)

แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เมื่อหลายทศวรรษที่ผ่านมาเกษตรอินทรีย์ถูกบัญญัติขึ้นในประเทศยุโรป เกิดจากแนวความคิดของนักวิทยาศาสตร์การเกษตรตะวันตก 2 คน คือ Sir Albert Howard และ F.H.King ซึ่งได้แรงบันดาลใจมาจากการไปทัศนศึกษาระบบเกษตรกรรมแบบพื้นเมืองตะวันออก โดยเฉพาะจีน ญี่ปุ่น และอินเดีย (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550 อ้างถึงใน แสงวรรณ ปาลี, 2553: 11) เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการจัดการการเกษตรแบบองค์รวมให้เกิดการเกื้อหนุนกับระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุจากธรรมชาติ หลีกเลี่ยงวัตถุพิษจากการสังเคราะห์และไม่ใช่พืช สัตว์หรือจุลินทรีย์จากการดัดแปลงพันธุกรรม เน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสุขภาพและคุณภาพของเกษตรอินทรีย์ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2563: 2)

หลักการของเกษตรอินทรีย์ที่กำหนดโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM) เป็นหลักการที่ระดมความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้มีประสบการณ์ด้านเกษตรอินทรีย์โดยตรง ซึ่งเป็นหลักการที่มีการยอมรับการทั่วไป

ประกอบด้วย 4 มิติ คือ 1) มิติด้านสุขภาพ (Health) เกษตรอินทรีย์มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิต ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่สุดในดินไปจนถึงมนุษย์ จึงไม่ใช่ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหาร ที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพของดิน พืช สัตว์ และมนุษย์ 2) มิติด้านนิเวศวิทยา (Ecology) เกษตรอินทรีย์ถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของระบบนิเวศที่มีชีวิต การผลิตต้องอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยาและวงจรธรรมชาติ ซึ่งการจัดการเกษตรจำเป็นต้องสอดคล้องกับระบบนิเวศแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะแตกต่างกัน เกษตรกรจึงนำปัจจัยการผลิตมาใช้ซ้ำและหมุนเวียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการทำเกษตร รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน 3) มิติด้านความเป็นธรรม (Fairness) เกษตรอินทรีย์ควรอยู่บนฐานของความเป็นธรรมระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิตทั้งหมดต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุด 4) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ (Care) เกษตรอินทรีย์เป็นระบบการเกษตรที่มีพลวัตและมีชีวิตในตัว ซึ่งการดำเนินการต้องมีความระมัดระวังและรับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของทุกคน รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรวมทั้งปัจจุบันและอนาคต (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559: 1-3)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหัวฝาย ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

สมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ จำนวน 13 คน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบบสโนว์บอลล์ (Snowball Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชน ทำอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนมากกว่า 10 ปี และมีประสบการณ์เปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลคนแรกเป็นประธานกลุ่ม ผู้ที่ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ก่อนจะแนะนำไปยังสมาชิกกลุ่มคนต่อไปจนข้อมูลมีความอิ่มตัว

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและตรงประเด็นตามขอบเขตเนื้อหาที่ต้องการศึกษา เครื่องมือในการวิจัยนี้ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากอาจารย์ที่ปรึกษาและได้ทำการแก้ไขตามคำแนะนำก่อนใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการลงภาคสนาม โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.3.1 ช่วงการสร้างความสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปแนะนำตัวกับสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว เพื่อทำความรู้จักและอธิบายวัตถุประสงค์ของการเข้ามาศึกษาในพื้นที่

4.3.2 ช่วงเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดเชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มเก็บข้อมูลรายละเอียดในแต่ละประเด็น โดยการพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายตามเงื่อนไขการศึกษาและสถานการณ์ชุมชน

4.3.3 ช่วงเพิ่มข้อมูล เมื่อผู้วิจัยมีการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลแล้ว หากพบว่ายังขาดรายละเอียดของข้อมูลบางส่วน ผู้วิจัยจะเข้าไปรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมตลอดช่วงการเขียนรายงานการวิจัย

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลหัตถ์ภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ มาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมกับจัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้อาจจัดหมวดหมู่ แยกแยะองค์ประกอบตามประเด็นที่ศึกษา และหาความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยเชื่อมโยงแต่ละประเด็น เพื่อช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและสามารถตอบคำถามได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 บริบทชุมชน และข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรบ้านหัวฝาย ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

ชุมชนบ้านหัวฝาย ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีอ่างเก็บน้ำแม่มาเนเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรของชุมชน มีจำนวน 285 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 668 คน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนอยู่แบบติดกัน แม้มีรั้วกันแต่สามารถเดินไปมาหาสู่กันได้สะดวก มีวิถีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย สภาพชุมชนเป็นแบบกึ่งเมืองและกึ่งชนบท คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงทำการเกษตรสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน ชุมชนบ้านหัวฝายมีการทำเกษตรที่หลากหลาย ทั้งข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง และมันสำปะหลัง แต่ส่วนใหญ่จะทำนา ซึ่งแปลงนาจะอยู่ห่างจากพื้นที่ชุมชน โดยแปลงนาแต่ละครอบครัวจะอยู่ติดๆ กันในพื้นที่บริเวณเดียวกันและใกล้เคียงกัน

พ.ศ. 2556 พ.ศ.รวมศักดิ์ มีมาก เป็นผู้ริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากได้รับผลจากการทำเกษตรเคมีที่ส่งผลต่อสภาพดิน น้ำ และอากาศ รวมถึงส่งผลต่อสุขภาพ จึงได้ทำเป็นตัวอย่างและชักชวนคนในชุมชนให้มาเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรแบบอินทรีย์ พ.ศ. 2560 กองวิจัยและพัฒนาข้าว (ศูนย์วิจัยข้าวแพร่) ได้เข้ามาส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ด้วยการอบรมให้ความรู้ และการทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้ ปี พ.ศ. 2562 มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมกลุ่มทำกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน เอื้อประโยชน์ต่อกันด้านการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งการทำปุ๋ยหมักและการตลาด โดยช่วงแรกมีจำนวนสมาชิก 28 ราย และปัจจุบันมีจำนวน 48 ราย

5.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์

5.2.1 ปัจจัยภายนอก

1) นโยบายและแผนพัฒนาของรัฐ กองวิจัยและพัฒนาข้าว (ศูนย์วิจัยข้าวแพร่) มีนโยบายกระตุ้นให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการเกษตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 โดยอบรมให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมักสูตรต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรที่ทำการเปลี่ยนแปลง โดยมีเงื่อนไขให้เกษตรกรต้องลงทะเบียนเป็นเกษตรกรและรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรที่ทำการเปลี่ยนแปลงและมีผลผลิตผ่านมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์จะได้รับเงินสนับสนุน การสนับสนุนดังกล่าวส่งผลให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจและหันมาทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ช่วงแรกในชุมชนบ้านหัวฝาย ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ มีเกษตรกรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการเกษตรและรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์จำนวน 28 ราย และปัจจุบันมีจำนวน 48 ราย

2) สภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง กระแสการดูแลสุขภาพได้รับความนิยมสูงขึ้น คนส่วนใหญ่จึงหันมาบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพที่ได้จากเกษตรอินทรีย์ เพราะปลอดภัยและปลอดภัยต่อร่างกาย พฤติกรรมการบริโภคจึงเปลี่ยนไป เดิมเกษตรกรบ้านหัวฝายทำการเกษตรเคมี เมื่อได้รับผลกระทบจากกระแสดังกล่าว ผนวกกับสภาพเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2558 ส่งผลให้ราคาผลผลิตลดลง เกษตรกรจึงหันมาทำเกษตรอินทรีย์แทนเกษตรเคมีมากขึ้น

3) อุปสรรคที่เกิดจากการทำเกษตรเคมี

3.1 สารเคมีมีราคาสูงขึ้น การทำเกษตรเคมีมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมีในการเพาะปลูกจำนวนมาก เมื่อราคาของสารเคมีปรับขึ้น จึงทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายมากขึ้น ส่งผลต่อต้นทุนที่มากขึ้น เช่น ปุ๋ยเคมีสูตรเร่งลำต้นให้สวย ราคา 650 บาท มีการปรับขึ้นปีละ 100 บาท แต่ปลายปี พ.ศ. 2564 ขึ้นมา 650 บาท เป็นราคา 1,300 บาท

3.2 ค่าแรงงาน เนื่องจากต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่มีส่วนประกอบของสารเคมีที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพ ค่าแรงงานจึงสูงมากหากเทียบกับการทำเกษตรอินทรีย์ ค่าแรง 300 – 350 บาท ส่งผลต่อต้นทุนเกษตรกรอย่างมาก เพราะราคาขายผลผลิตถูก ทั้งยังได้กำไรน้อย เกษตรกรบางรายขาดทุนจากการขายผลผลิต

3.3 การกดขี่ราคา พ่อค้าคนกลางหรือกลุ่มนายทุนรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในราคาถูกกว่าที่รัฐบาลกำหนด ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยกว่ารายได้ที่ควรได้รับ เช่น ราคาข้าวเหนียวที่รัฐบาลกำหนดตันละ 12,000 บาท แต่พ่อค้าคนกลางรับซื้อในราคา 6,000 – 8,000 บาท

4) โอกาสของการทำเกษตรอินทรีย์ สหกรณ์การเกษตรสูงเม่น จำกัด เสนอโอกาสแลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรให้กับเกษตรกร หากเปลี่ยนแปลงการเกษตรจะเข้ามาแลกเปลี่ยนซื้อขายโดยตรง ซึ่งเกษตรกรจะไม่ถูกกดขี่

ราคาผลผลิต นอกจากนี้ยังมีโอกาสในการขายจากตลาดกลุ่มรักสุขภาพทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และสมาพันธ์เกษตรกรมัยยังยืนแพร่ เกษตรกรจึงเกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงการเกษตร

5.2.2 ปัจจัยภายใน

1) จุดแข็งของการทำเกษตรอินทรีย์

1.1 ความตระหนักถึงผลกระทบจากเกษตรเคมี เกษตรกรในชุมชนบ้านหัวฝายจึงได้ตระหนักถึงด้านสุขภาพ เนื่องจากการใช้สารเคมีในการเกษตรเป็นเวลานานส่งผลอันตรายต่อร่างกาย ทำให้เกษตรกรในชุมชนเกิดการเจ็บป่วย เช่น โรคเบาหวาน โรคเมเร็ง โรคผิวหนัง และโรคระบบทางเดินหายใจ เป็นจำนวนมาก เกษตรกรจึงเห็นถึงความสำคัญในการทำการเกษตรอินทรีย์มากขึ้น และในส่วนที่ยังไม่เปลี่ยนแต่เริ่มปรับเปลี่ยน เริ่มจากการลดการใช้สารเคมีทุกชนิด ทำการล้างและปรับปรุงดิน และหว่านพืชที่เป็นปุ๋ยพืชสดลงในดิน เช่น ปอเทือง ถั่วเขียว ต้นโงนเทง หรือเศษใบไม้แห้งที่ย่อยสลายได้ นำไปทิ้งในแปลงนาและทำการไถกลบ เกษตรเคมียังได้สร้างปัญหาสภาพแวดล้อม ส่งผลให้ดินขาดแร่ธาตุและความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ดินกระด้าง การเพาะปลูกจำเป็นต้องใส่สารเคมีจำนวนมาก ๆ เพราะหากไม่ใส่ผลผลิตจะไม่เติบโต ในน้ำมีสารพิษตกค้าง และอากาศเป็นพิษ มีมลพิษในอากาศ เช่น การพ่นสารเคมี การเผาตอซังข้าว ทำให้สารเคมีลอยในอากาศ หากมีการทำเกษตรเคมีใกล้พื้นที่จะทำให้เกิดการตกค้างของสารพิษในพื้นที่ ส่งผลให้สัตว์และพืชมีสารเคมีปนเปื้อน จึงไม่สามารถนำมาประกอบอาหารเพื่อรับประทานได้ หรือมีความเสี่ยงต่อการได้รับสารเคมีได้

1.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ สำนักงานเกษตรอำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ได้เข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนเกิดการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ด้วยการศึกษาดูงานกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่ประสบผลสำเร็จจากการเปลี่ยนแปลง เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านป่าห้วย กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านโป่ง และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อำเภอลอง ซึ่งการศึกษาดูงานครอบคลุมความรู้ทุกอย่างที่เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ความรู้ยังมีการถ่ายทอดผ่านระบบเครือข่ายหรือเพื่อนบ้าน ด้วยการตั้งบ้านเรือนของชุมชนบ้านหัวฝายมาหาสู่กันได้สะดวก จึงง่ายต่อการกระจายข้อมูลเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันและใกล้เคียงกัน ทำให้มีโอกาสเห็นและพูดคุยแลกเปลี่ยนกันถึงประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรม เป็นผลให้เกิดการสื่อสารและการมีส่วนร่วมในการกระจายข้อมูลให้ขยายวงกว้างขึ้น อีกทั้งการมีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน หากมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกษตรอินทรีย์ ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านจะประชาสัมพันธ์ผ่านทางหอกระจายข่าว เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรหรือเกษตรกรรายอื่นได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

2) จุดอ่อนของการทำเกษตรเคมี

2.1 อุปกรณ์และเครื่องมือทางเทคโนโลยี การทำเกษตรเคมีจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์และเครื่องมือทางเทคโนโลยี เนื่องจากการใช้สารเคมีจำนวนมากเป็นระยะเวลา และมีความไม่ปลอดภัยต่อร่างกาย จึงไม่สามารถใช้แรงงานในการทำเกษตรได้ อุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ใช้ ได้แก่ เครื่องพ่น ใช้สำหรับพ่นสารเคมี และเครื่องเกี่ยวนวดข้าว ใช้สำหรับเกี่ยวข้าวเพื่อลดระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว ซึ่งการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการทำเกษตรจะช่วย ป้องกันการได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายโดยตรง

2.2 เงินทุน การนำเข้าปัจจัยการผลิต อุปกรณ์ และเครื่องมือทางเทคโนโลยี มีความจำเป็นต้องทำการเกษตรเคมี ซึ่งมีราคาสูง ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายมากขึ้น ต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก ทำให้ต้องกู้ยืมเงิน เกษตรกรส่วนใหญ่จะกู้ยืมเงินในระบบจากสหกรณ์การเกษตรสูงเม่น จำกัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาสูงเม่น (ธกส.) และกู้ยืมเงินนอกระบบจากชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถจัดการภาระหนี้สินได้จึงเกิดเป็นปัญหาหนี้สินสะสมตามมา

2.3 แรงงาน การลงมือทำเกษตรเคมีด้วยตนเองจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว จึงทำให้ขาดแรงงานเข้ามาช่วยทำการเกษตร แรงงานส่วนใหญ่จึงเป็นแรงงานในครอบครัว หรือหากมีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานจะเป็นแรงงานในพื้นที่ อายุประมาณ 40 – 60 ปี และมีค่าจ้างสูง

3) ปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรเคมี

3.1 ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ปัจจัยการผลิตจำเป็นต่อการทำเกษตร ได้แก่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง ซึ่งต้องซื้อจากสหกรณ์การเกษตรอำเภอสูงเม่น และร้านค้าที่ขายปัจจัยการผลิตเกษตรเคมี ไม่มีการผูกขาดราคา แต่มีราคาแพง จึงส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก รวมถึงการดูแลรักษา และการซ่อมบำรุง

3.2 ปัญหาสุขภาพ เกษตรกรต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงเกิดความประมาทในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมี แม้จะใช้สารเคมีในปริมาณน้อย แต่มีการสะสมในร่างกายเป็นเวลานาน ส่งผลให้สุขภาพย่ำแย่และเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ และไม่สามารถทำการเกษตรได้ ทำให้ชุมชนบ้านหัวฝายไม่น้อยกว่า 100 ครัวเรือน ที่ประสบปัญหาจากสุขภาพจนส่งผลต่อการขาดแรงงานในการทำการเกษตร

3.3 ศัตรูพืช การทำเกษตรเคมี ด้วยการปลูกข้าวโพดจะมีศัตรูพืชมากกว่าการปลูกข้าว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเพาะปลูก เพราะเกษตรกรต้องหมั่นดูแลรักษา ไม่สามารถทิ้งให้เจริญเติบโตเองได้ และเป็นอุปสรรคต่อผลผลิต เนื่องจากมีการกัดกินผลผลิต ทำให้เติบโตไม่เต็มที่และไม่สวยงาม หากมีศัตรูพืชจำนวนมาก การนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอกจะเพิ่มสูงขึ้น และต้องดูแลรักษาอยู่เสมอ ไม่สามารถทิ้งให้ผลผลิตเติบโตเองได้

5.3 การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ มีรายละเอียด ดังนี้

5.3.1 ปัจจัยการผลิต/ปัจจัยนำเข้า

1) ปัจจัยการผลิต/ปัจจัยนำเข้าของการเกษตรเคมีแบบเดิม

ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การทำการเกษตรเคมีต้องนำเข้าปัจจัยการผลิตตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการทำการเกษตร เพื่อเตรียมดินให้พร้อมต่อการทำการเกษตร ช่วยให้ผลผลิตเติบโตไวและมีความสวยงาม รวมทั้งใช้สารเคมีก่อนการทำการเกษตร หากต้องการให้ผลผลิตสวยงามจะต้องใช้ปัจจัยการผลิตจำนวนมาก ได้แก่ ปุ๋ยเคมี ใช้เพื่อเตรียมหน้าดินให้พร้อมต่อการทำการเกษตร รวมถึงการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ เครื่องเกี่ยวนวดข้าว เครื่องพ่น ซึ่งล้วนเป็นอุปกรณ์ที่มีราคาสูง เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีอุปกรณ์เหล่านี้ เพราะไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอต่อการซื้อ จึงใช้วิธีการจ้างเกษตรกรรายอื่นที่มีอุปกรณ์พร้อมเข้ามาดำเนินการซึ่งต้องจ่ายในค่าจ้างแพง เช่น จ้างไถนา ค่าใช้จ่ายต่อไร่ 800 – 1,000 บาท เพราะการทำเกษตรเคมีส่งผลให้ดินแข็งกระด้าง จึงเป็นอุปสรรคในการไถ การทำเกษตรเคมีจึงมีความจำเป็นต้องนำเข้าปัจจัยการผลิตตลอดกระบวนการผลิต เนื่องจากไม่สามารถผลิตหรือทำเองได้ ซึ่งปัจจัยการผลิตเหล่านี้มีราคาแพงเกินกำลังของเกษตรกร

2) ปัจจัยการผลิต/ปัจจัยนำเข้าของการเกษตรอินทรีย์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ มีด จอบ เสียม เคียว คราด ขวาน และกรรไกร อุปกรณ์เหล่านี้จำเป็นต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ส่วนใหญ่ไม่ต้องนำเข้าอุปกรณ์ทุกชนิด เพราะมีอยู่แล้วจากการทำเกษตรแบบดั้งเดิม แรงงานในการทำขั้นตอนการหว่านกล้าข้าว ถอนหญ้า และดำนา ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว บางครั้งอาจจ้างแรงงานมาช่วยในการทำเกษตร รวมทั้งมีชาวบ้านที่อยู่บ้านใกล้เคียงจะมาช่วยกันลงแขก การทำเกษตรอินทรีย์ไม่มีการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอก แต่เน้นการทำด้วยตนเอง เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก โดยการทำปุ๋ยต่าง ๆ สามารถนำเศษอาหารมาใช้ในการหมัก ถือเป็นประยุกต์ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และช่วยลดต้นทุนในการผลิตของเกษตรกร การทำเกษตรอินทรีย์จึงช่วยลดต้นทุนในการทำการเกษตรอย่างมาก

5.3.2 กระบวนการผลิต

1) กระบวนการผลิตของการทำเกษตรเคมีแบบเดิม

มีขั้นตอนการเพาะปลูก 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ไร่รื้อไถแปลงนาและหว่านกล้าข้าว รอประมาณ 7 วัน ขั้นตอนที่ 2 ใส่ปุ๋ยเคมีเพื่อช่วยให้กล้ามีความสวยงาม รอประมาณ 1 เดือน ขั้นตอนที่ 3 เมื่อกล้าข้าวพร้อมที่จะใช้ดำนา จะใช้รถปลูกข้าวนำไปปลูกในแปลงนา ทิ้งไว้ประมาณ 10 – 15 วัน หากมีหญ้าหรือศัตรูพืช จะเริ่มใส่ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง ขั้นตอนที่ 4 เมื่อไม่มีหญ้าหรือไม่มีศัตรูพืชแล้วจึงเริ่มใส่ปุ๋ยเคมีครั้งแรก เพื่อให้ต้นข้าวแตกกอ และต้อง

คอยใส่สารเคมีอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้ผลผลิตสวยงาม และเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วสามารถปลูกพืชชนิดอื่นต่อได้เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง

2) กระบวนการผลิตของการทำเกษตรอินทรีย์

กระบวนการผลิตจะมีลักษณะสอดคล้องกับการเกษตรแบบดั้งเดิม ขั้นตอนที่ 1 ทำน้ำหมักสูตรปรับสภาพดิน รอปประมาณ 10 - 15 วัน น้ำหมักสูตรปรับสภาพดิน ประกอบด้วย น้ำข้าวข้าว 1 ลิตร นมจืด 1 ลิตร น้ำตาลทรายแดง 300 มิลลิลิตร หน่อกล้วย 200 มิลลิลิตร ใส่ในถังบรรจุน้ำ ซึ่งเกษตรกรแต่ละบ้านจะลงมือทำด้วยตนเอง ขั้นตอนที่ 2 ระหว่างรอน้ำหมักหมักได้ที่จะเริ่มทำการไถตะ ขั้นตอนที่ 3 เมื่อน้ำหมักครบระยะเวลาแล้วจะนำน้ำหมักใส่ลงไปหมักในแปลงนาประมาณ 10 - 15 วัน ขั้นตอนที่ 4 เพาะเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยเมล็ดพันธุ์ข้าว แบ่งเป็น สันป่าตอง1, กข10, กข72, เขียวงู, หอมมะลิ105, หอมอุบล และหอมปทุม เลือกเพาะเมล็ดตามความเหมาะสมของพื้นที่ ใช้ระยะเวลา 3 วัน ขั้นตอน ที่ 5 เมื่อเมล็ดข้าวงอกจะทำการเตรียมแปลงนา และนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปหว่านในแปลงนาที่เตรียมไว้ รอปประมาณ 1 เดือน ขั้นตอนที่ 6 เมื่อครบ 1 เดือน เตรียมไถแปลงเพื่อนำต้นกล้าข้าวมาปักดำในแปลงนาที่หมักน้ำหมักไว้ ขั้นตอนที่ 7 หากแปลงนามีหญ้าหรือวัชพืช จะใช้แรงงานในการถอนหญ้า และหากมีศัตรูพืชจะใช้น้ำหมักสูตรกำจัดศัตรูพืชพ่นเพื่อกำจัด ศัตรูพืช น้ำหมักที่สูตรกำจัดศัตรูพืช ประกอบด้วย เมล็ดสะเดา 1 กิโลกรัม บอระเพ็ด 2 กิโลกรัม กากน้ำตาล 1 กิโลกรัม และน้ำ 20 ลิตร ใส่ในถังบรรจุน้ำ ขั้นตอนที่ 8 ในระหว่างที่ข้าวเจริญเติบโต และรอการเก็บเกี่ยว หากต้องการเร่งให้โตไว และต้องการปริมาณผลผลิตจำนวนมากจะต้องพ่นน้ำหมักทุก ๆ 15 วัน โดยพ่นในสัดส่วน น้ำ 20 ลิตรต่อน้ำหมัก 100 มิลลิลิตร ขั้นตอนที่ 9 เมื่อครบ 110 - 120 วัน ทำการเก็บเกี่ยวผลผลิต หลังการเก็บเกี่ยวต้องนำข้าวไปตากให้แห้ง หากเกษตรกรใช้เครื่องจักรกลในการเก็บเกี่ยวผลผลิต จะต้องนำข้าวไปตากในลานตากข้าว แต่หากใช้แรงงานสามารถตากข้าว ในแปลงนาได้เลย ใช้ระยะเวลาในการตาก 3 - 5 วัน ขั้นตอนที่ 10 เมื่อข้าวที่ตากไว้แห้งสนิท นำข้าวไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง เพื่อรอการส่งออกให้กับสหกรณ์การเกษตรหรือตลาดอื่น ๆ ซึ่งการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรจะต้องมีความขยันในการ พ่นน้ำหมัก เพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตตามความต้องการและผลผลิตมีความสวยงาม

5.3.3 ผลผลิต ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

1) ผลผลิตจากการทำเกษตรเคมีแบบเดิม

ด้านปริมาณ ปริมาณผลผลิตที่ได้มีจากการทำเกษตรเคมีขึ้นอยู่กับปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี หากต้องการให้ได้ผล ผลิตจำนวนมากจะต้องใส่ปุ๋ยเคมีมากขึ้น แต่หากใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่ลดลงจะยังคงได้ปริมาณผลผลิตมากกว่าการทำ เกษตรอินทรีย์ช่วงแรก ยกตัวอย่าง ขนาดที่นา 1 ไร่ ได้ปริมาณผลผลิต 800 - 1,000 กิโลกรัม ส่วนด้านคุณภาพ ผลผลิต มีแร่ธาตุและวิตามินต่ำ เป็นผลจากการใช้สารเคมีจำนวนมากในการทำเกษตรเคมี ทำให้ดินขาดแร่ธาตุ จึงส่งผลให้ คุณภาพของผลผลิตต่ำ ผลผลิตที่ได้มีรสชาติไม่เป็นธรรมชาติ ขาดธาตุอาหาร ความต้องการจากท้องตลาดจึงลดลงตามไป ด้วย

2) ผลผลิตจากการทำเกษตรอินทรีย์

ด้านปริมาณ 1 - 2 ปีแรกดินยังมีสภาพเสื่อมโทรม และยังฟื้นฟูสภาพไม่สมบูรณ์ตามธรรมชาติ เป็นผลให้ ปริมาณผลผลิตน้อยกว่าการทำเกษตรเคมีเล็กน้อย ยกตัวอย่าง ขนาดที่นา 1 ไร่ ได้ปริมาณผลผลิต 300 - 500 กิโลกรัม แต่หลังจากปีที่ 3 เป็นต้นไป ดินเริ่มกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ปริมาณผลผลิตจะเพิ่มสูงขึ้นเป็น 1,000 - 1,200 กิโลกรัม ในขนาดที่นา 1 ไร่เท่ากัน ส่วนด้านคุณภาพ คุณภาพผลผลิตที่ได้ช่วงแรกดี แต่ยังไม่ดีมาก เป็นผลจากดิน ยังมีสารเคมีตกค้างจากการทำเกษตรเคมี หลังจากทำเกษตรอินทรีย์ได้ 3 ปี ผลผลิตมีคุณภาพดีมากขึ้น มีรสชาติเป็น ธรรมชาติ ทั้งยังปลอดภัยตรงตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์ ผลผลิตเป็นที่ต้องการของท้องตลาดและมีราคาดี โดย มีกรรมกรข้าวเข้ามาวัดคุณภาพของผลผลิต และมีการรับรองตามมาตรฐาน

5.4 ผลลัพธ์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย

5.4.1 เกษตรกร

การเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ได้ส่งผลให้คนในชุมชนรักสุขภาพมากขึ้น ใส่ใจต่อ ผลกระทบจากสารเคมีที่มีผลต่อร่างกาย และพยายามปรับเปลี่ยนการผลิตที่ไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพของเกษตรกร ส่งผลให้ เกิดความรู้สึกถึงการมีสุขภาพดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ร่างกายมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ไม่เจ็บป่วยง่ายเหมือนก่อนหน้านี้ ส่วน

หนึ่งมาจากการได้ลงแรง เหมือนได้ออกกำลังกายมากขึ้น และการไม่ได้รับสารเคมีสะสมเป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเดิมรู้สึกได้ถึงสุขภาพมีความเสื่อมโทรม เจ็บป่วยบ่อย จนไม่สามารถไปทำงานได้ในบางครั้ง ผลผลิตที่ได้เป็นข้าวที่ไม่มีสารเคมี ส่วนหนึ่งได้เก็บไว้บริโภคในครอบครัว ทำให้เกษตรกรรู้สึกถึงการได้บริโภคข้าวที่เป็นอาหารปลอดภัย และด้วยความพึงพอใจในสิ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ จึงมีความเต็มใจต่อการได้บอกเล่าและถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้แก่ผู้สนใจอย่างเต็มที่

5.4.2 ครอบครัวยั่งยืน

กลุ่มแปลงใหญ่ข้าว มีรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น จากการมีสหกรณ์การเกษตรอำเภอสูงเม่น สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์ยั่งยืน และกลุ่มรักสุขภาพทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เป็นตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่ม ทำให้มีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครอบครัว มีเงินเหลือเก็บจากทำเกษตร และนำเงินไปลงทุนต่อได้ โดยเกษตรกรบางครัวเรือนจะลงทุนทำถั่วเหลือง ปอเทือง หรือพืชอินทรีย์ชนิดอื่น ส่วนของปัญหานี้สิน ส่วนใหญ่จะกู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาสูงเม่น (ธกส.) ธนาคารออมสิน รวมถึงหนี้นอกระบบเพื่อนำไปใช้จ่ายในการเกษตรเคมี หลังจากการเปลี่ยนแปลงมาทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรหลายครอบครัวสามารถปลดหนี้ได้ภายในระยะเวลา 3 – 5 ปี ซึ่งระยะเวลาการปลดหนี้จะขึ้นอยู่กับหนี้สินของแต่ละครอบครัว

5.4.3 ชุมชน

กลุ่มแปลงใหญ่ข้าว เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2562 เพื่อเอื้อต่อการทำเกษตรอินทรีย์ โดยสมาชิกกลุ่มจะร่วมมือกันทำปุ๋ยหมัก และแบ่งปันกันไปใช้ในการทำเกษตรของตนเอง หากมีปุ๋ยหมักเหลือจากการแบ่งปันของสมาชิก จะนำไปขายให้กับเกษตรกรกลุ่มอื่นหรือเกษตรกรรายอื่นที่ไม่ได้ทำปุ๋ยเอง ซึ่งรายได้ที่ได้จากการขายจะนำเข้ากลุ่มแปลงใหญ่ข้าว เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ด้านการตลาดมีสหกรณ์การเกษตรอำเภอสูงเม่นเป็นตลาดหลักในการรองรับผลผลิต เกษตรกรสามารถนำผลผลิตมาขายส่งและขายปลีก และจะได้รับเงินปันผลหากเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรสูงเม่น ซึ่งมีการติดต่อซื้อขายอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ ทำให้กลุ่มเกษตรกรส่งผลผลิตได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ได้ขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลาง

5.4.4 เครือข่าย

กลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ หรือกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ได้เชื่อมประสานการทำงาน และความสัมพันธ์ในลักษณะกลุ่มกับกลุ่ม หรือเป็นลักษณะเครือข่ายแนวราบ (Horizontal Relationship) หรือลักษณะเครือข่ายแบบกลุ่มต่อกัน โดยมีกลุ่มแปลงใหญ่ข้าวโพด กลุ่มแปลงใหญ่ถั่วเหลือง และกลุ่มแปลงใหญ่มันสำปะหลัง เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงต่อกัน กิจกรรมที่ทำร่วมกัน คือ การติดต่อและปรึกษาเรื่องการทำเอกสารเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ซึ่งต้องส่งให้กับศูนย์วิจัยข้าวและเกษตรจังหวัดอื่น ๆ ที่มาตรวจแปลงนา โดยจะทำปีละ 2 ครั้ง คือ ช่วงก่อนการทำนา เดือนมิถุนายน และช่วงหลังการเก็บเกี่ยว เดือนตุลาคม หลังจากสถานการณ์การแพร่เชื้อ COVID-19 ส่งผลให้การทำกิจกรรมลดลงเหลือเพียง 1 ครั้งต่อปี คือ ช่วงหลังการเก็บเกี่ยว เดือนตุลาคม อีกทั้งเครือข่ายยังได้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการทำปุ๋ยอินทรีย์และการตลาดผ่านกิจกรรมการประชุม นอกจากนี้ยังได้เชื่อมประสานการทำงาน และความสัมพันธ์ในลักษณะกลุ่มกับหน่วยงานภาครัฐหรือเป็นลักษณะเครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Relationship) กับเกษตรอำเภอสูงเม่น และเกษตรจังหวัดแพร่ มีกิจกรรมร่วมกันโดยภาครัฐเป็นหลักในการประสานการทำงานร่วมกัน เช่น การประชุมประจำปี การให้คำแนะนำเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ การให้คำแนะนำในเรื่องของความซื่อสัตย์ที่ต้องมีต่อตนเองและกลุ่ม คือ ต้องไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ตลอดทั้งกระบวนการผลิต ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะกำหนดโดยเกษตรอำเภอสูงเม่นและเกษตรจังหวัดแพร่

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ พบว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการเกษตร คือ มองเห็นถึงผลเสียของการทำเกษตรเคมี ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตลอดจนการกดขี่ราคาผลผลิตจากนายทุน และปัญหาเศรษฐกิจ จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงการเกษตร รวมถึงต้นทุนการผลิตของเกษตรอินทรีย์ถูกลง ทำให้เกษตรกรได้กำไรจากการขายผลผลิตมากขึ้น อีกทั้งผลผลิตยังเป็นที่ต้องการของตลาดจำนวนมาก นอกจากนี้การส่งเสริมและสนับสนุนของเจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัย

ข้าว เกษตรอำเภอ และเกษตรจังหวัดแพร่ ที่เข้ามาถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การรับรู้ข่าวสารเกษตรอินทรีย์ การศึกษาดูงานจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ การทดลองทำ รวมถึงการรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นสาเหตุให้เกษตรกรเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ แสงวรรณ ปาลี (2553) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านการรวมกลุ่ม ด้านสุขภาพ และการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์จากภายในและภายนอก เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงการเกษตร

การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว พบว่า กระบวนการผลิตของเกษตรอินทรีย์สอดคล้องกับวิถีเกษตรแบบดั้งเดิม ซึ่งจากเดิมเกษตรกรมีวิถีการเกษตรแบบเคมี เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการเกษตรจึงส่งผลให้วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย อีกทั้งการนำเข้าปัจจัยการผลิตและผลผลิตเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในช่วงแรกผลผลิตมีปริมาณลดลงจากการทำเกษตรเคมีเล็กน้อย และผลผลิตมีแร่ธาตุและวิตามินต่ำ เนื่องจากดินยังมีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความอุดมสมบูรณ์ การฟื้นฟูยังไม่สมบูรณ์ตามธรรมชาติ หลังจากดินเกิดการฟื้นฟูและเริ่มกลับมาอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ในช่วง 3 - 4 ปี หลังการเปลี่ยนแปลงการเกษตรส่งผลให้แร่ธาตุและวิตามินในดินเพิ่มขึ้น จึงทำให้ปริมาณผลผลิตสูงขึ้น และผลผลิตมีรสชาติเป็นธรรมชาติ ปลอดภัย และเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ ภัทรานิช สุทธิมงคล และประพันธ์ เกียรติเผ่า (2558) สังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โครงสร้างทางสังคม วิธีการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละสังคมจึงเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชญาดา บุญถึง (2556) พบว่า เกษตรอินทรีย์ไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงแนวทางการผลิต แต่ยังเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรด้วย

ผลลัพธ์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มแปลงใหญ่ข้าว พบว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรและครอบครัวเกษตรกร คือ ปัญหาสุขภาพเสื่อมโทรม การเจ็บป่วยเป็นโรคมะเร็ง โรคระบบทางเดินหายใจ โรคเบาหวาน ซึ่งเกิดจากการทำเกษตรเคมี หลังการเปลี่ยนแปลงสุขภาพของเกษตรกรและครอบครัวดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ร่างกายมีภูมิคุ้มกัน ไม่เจ็บป่วยง่าย ทั้งยังมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการมีตลาดรองรับ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการนำเข้าปัจจัยการผลิต เพราะสามารถนำวัตถุดิบและสมุนไพรมาประยุกต์ใช้ได้ นอกจากนี้ยังทำให้หนี้สินลดลง สามารถปลดหนี้ได้ภายใน 3 - 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชาลีสา สุวรรณกิจ (2559) พบว่า ผลตอบแทนจากการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์มีกำไรต่อไร่เฉลี่ยสุทธิเท่ากับ 1,776.70 บาท ส่วนเกษตรเคมีที่มีกำไรต่อไร่เฉลี่ยสุทธิเท่ากับ 1,170.11 บาท จะเห็นได้ว่าการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ได้รับผลตอบแทนมากกว่า

7. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

7.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

7.1.1 รัฐบาลควรส่งเสริมและช่วยเหลือเกษตรกรที่มีความต้องการเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรสู่เกษตรอินทรีย์ ในเรื่องหนี้สิน โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยและระยะเวลาที่เหมาะสมในการชำระหนี้สินระหว่างเกษตรกรและแหล่งกู้ยืม

7.1.2 ควรมีแผนหรือนโยบายสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเป็นแผนระยะยาว และเปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนทุกขั้นตอน และนำแผนหรือนโยบายนั้นมาใช้ประโยชน์ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

7.1.3 หลังจากการสนับสนุน หากกลุ่มสามารถดำเนินการเองได้ ควรให้เกษตรกรดำเนินการเอง และหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา คอยให้คำปรึกษาและประสานงานจากภายนอก ควรเคารพความคิดและสิทธิของเกษตรกรในการดำเนินการต่าง ๆ

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาร้อยครั้งต่อไป

จากการศึกษาทำให้เห็นถึงโอกาสของการเปลี่ยนแปลงการเกษตรจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ จึงควรศึกษาแนวทางการจัดการเพื่อเตรียมความพร้อมของเกษตรกรจากการทำเกษตรเคมีเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เป็นแนวทางในการเรียนรู้และการปรับตัวแก่เกษตรกรที่สนใจได้นำไปปฏิบัติจนสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความพร้อมและเกิดประโยชน์ตามมาได้อย่างแท้จริง

8. บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. (2563). แผนปฏิบัติงานด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560 – 2565. ม.ป.ท.: ม.ป.ท.
- เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช. (2556). ระบบเกษตรและอาหารที่ปลอดภัย. เข้าถึงเมื่อ 18 สิงหาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipan.org/document/646>
- ชญาดา บุญถึง. (2556). “เงื่อนไขที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรกรรมทางเลือก : กรณีศึกษาบ้านดอนเจียง ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาลิสสา สุวรรณกิจ. (2559). “การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมี.” Veridian E-Journal, Silpakorn University 9, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม): 520.
- เทพรัฐ สวนแก้ว. (2556). “การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธานีชาติ. (2550). ระบบเกษตรในประเทศไทย : การเกษตรแผนปัจจุบันหรือเกษตรเคมี. เข้าถึงเมื่อ 16 สิงหาคม. เข้าถึงได้จาก http://oknation.nationtv.tv/blog/kontan/2007/08/29/entry-1#google_vignette
- ภัทรานิชฐ์ ศรีมงคล และประพันธ์ เกียรติเผ่า. (2558). “บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.” ใน มนุษย์กับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย และสิ่งแวดล้อม, นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). เกษตรทางเลือก เพิ่มโอกาสในการทำเกษตรอย่างไร. เข้าถึงเมื่อ 2 สิงหาคม. เข้าถึงได้จาก https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=49#
- แสงวรรณ ปาลี. (2553). 0 “กระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.